KULTÚRA SLOVA

Časopis
pre jazykovú
kultúru
a terminológiu

Orgán
Jazykovedného ústavu
Ľudovíta Štúra
SAV

HLAVNÝ REDAKTOR
Gejza Horák

VÝKONNÝ REDAKTOR
Ivan Masár

REDAKČNÁ RADA
Eugénia Bajzíková, Valéria Betáková, Gejza Horák, Ján Horecký, Ivan Masár, Ján Matejčík, Ján Oravec, Konštantín Palkovič, Jozef Ružička, Ján Sabol, Elena Smiešková, Milan Urbančok

REDAKCIA
Bratislava, Klemensova 27

ROČNÍK 4 — 1970 — ČÍSLO 2

OBSAH

J. Horecký, O nových pomenovaniach z cudzích jazykov 33

Hlasy o slove

Z myšlienok Sama Czambla o slovenčine, jazykovej kultúre a terminológii 37

* * *

Čítame Slovník slovenského jazyka 39
V. Uhlár, Nie sú vari krásne maše zámky? 42
J. Oravec, Poznámky k rokovaciemu jazyku na schôdzkach masových organizácií . 48

Diskusia

G. Hanáková, Ťažkosti so slovenčinou — či ťažkosti s fair play? 52

Rozličnosti

Zo slovenských ľudových názvov húb. M. Majtánová. 55
Môže byť „horúca kaša okolo mäsa"? E. Smiešková . 57
Je pracovník národného podniku Calex *calexák?* J. Jacko 59

Správy a posudky

Slovenčina na rozhraní 19. a 20. storočia. I. Masár . . . 60

Spytovali ste sa

Zo skloňovania slova *pani.* L. Dvonč 61
Rukovosť, nohovosť, stranovosť? J. Horecký . . . 62
Aula maxima — v aule Maxima? I. Masár 63
Väzeň — väzenka, nie väzenkyňa. J. Jacko 63
Nie strojopisňa, strojopisáreň, ale pisáreň. I. Masár . . 64

KULTÚRA SLOVA

ROČNÍK 4 — 1970 — ČÍSLO 2

O nových pomenovaniach z cudzích jazykov

JÁN HORECKÝ

Pretože každý národný jazyk sa vyvíja nie izolovane, ale v ustavičnom styku s inými národmi a kultúrami, prípadne vyvíja sa spoločne s inými jazykmi v rovnakom kultúrnom a často aj ekonomickom prostredí, nevyhnutne sa to prejavuje aj na jeho slovnej zásobe. Mnohé slová sú spoločné viacerým, i nepríbuzným jazykom, lebo sú odrazom spoločnej kultúry. Platí to najmä o tzv. internacionalizmoch, o slovách utvorených z grécko-latinských základov. Nejde pritom iba o také slová ako *nominatív, princíp, mechanika, dramaturg,* ktoré jestvovali už v starej gréčtine alebo latinčine, ale aj o slová novoutvorené v novoveku, ako je napr. *telefón, telegraf, televízia, rádioaktivita, izotop, izoméria, bionika, kybernetika* a iné, ktoré starí Gréci a Rimania vôbec nepoznali. Ba treba sem zaradiť aj také slová, ktoré v základe majú nejaké vlastné meno a iba slovotvorná prípona je grécko-latinská. Patria sem napr. slová ako *pasterizácia, kjehldalizácia, pekarizácia* alebo názvy novších prvkov ako *berkelium, curium, mendelevium, kalifornium* a pod. Ako vidieť, takéto slová sa pravopisne i výslovnosťou prispôsobujú nášmu systému, zachováva sa iba rozdiel medzi *i* — *y* podľa pôvodného písania.

Vo veľkej väčšine prípadov sú to slová, za ktoré nemáme rovnocenné alebo vôbec nijaké domáce slová. No sú aj také prípady, že proti medzinárodnému prevzatému slovu je domáce slovo s rovnakým významom, napr. *infekcia — nákaza, toxín — jed, automatický — samočinný, sektor — úsek, analýza — rozbor, explózia — výbuch.* V takýchto prípadoch majú rovnoznačné slová štylistickú platnosť napr. v tom zmysle, že prevzaté slová sa používajú v odbornom vyjadrovaní, domáce slová v populárnejších výkladoch.

Niekedy však má prevzaté slovo proti rovnocennému domácemu výhodu v tom, že sa od neho dajú odvodzovať ďalšie potrebné pomenova-

nia. Napr. od dvojice *klíma — podnebie* možno rovnako dobre utvoriť prídavné mená *klimatický* i *podnebný*, ale od slova *podnebie* už nemožno utvoriť paralelu k slovám *klimatizácia, aklimatizácia, klimatizovať, aklimatizovať sa.* Podobne v dvojici *automatický — samočinný* niet domácej paralely k podobe *automat, automatizácia.* Proti prevzatým slovám *sekrécia, sekrét* máme síce domáce paralely *vylučovanie, výlučok*, ale proti slovám *inkrécia, inkrét* už domácich paralel niet. Takisto proti *absorpcia, absorbovať* máme síce *pohlcovanie, pohlcovať*, ale už niet takých paralel k slovám *adsorpcia, adsorbovať.* Tieto príklady ukazujú, že ani z vecných dôvodov by nebolo správne hlásať zásadu používať iba domáce slová, vyhýbať sa prevzatým slovám. Okrem toho treba ako výhodu prevzatých slov označiť zvýšenie zrozumiteľnosti najmä odbornej literatúry v medzinárodných stykoch, pri štúdiu cudzojazyčnej literatúry, tzv. internacionalizáciu.

Druhým prameňom, z ktorého náš jazyk čerpá už hotové pomenovania, sú živé jazyky. (Treba poznamenať, že to sú spravidla pomenovania jednoslovné, veľmi zriedka dvojslovné.) Pri takomto preberaní treba rozlišovať, jednak či ide o príbuzné alebo nepríbuzné jazyky, jednak či sa preberá pri priamom ústnom styku alebo pri štúdiu (a prekladoch) literatúry.

Príkladom na preberanie slov z nepríbuzného jazyka pri priamom styku sú známe remeselnícke názvy prevzaté z nemčiny: *côlštok, kolbňa, šturc, fald, šteker, štemovať, fajnový.* Tieto slová dnes už poklesli z neutrálnej slovnej zásoby do hovorovej alebo slangovej vrstvy, v odbornom vyjadrovaní sa však dodnes udržujú napr. slová *dýza, štôlňa.*

Pri nepriamom styku, ak sa slovo preberá z literatúry (najčastejšie to býva odborná literatúra), ponecháva si v prvom období takú pravopisnú podobu, akú malo v pôvodnom jazyku. V najnovšom období sa napr. preberá z angličtiny pomenovanie *stress, trend, camping, western, scraper, bestseller, telerecording, breeding.* Ale ak sa takéto slovo dostane do širokého používania a v dôsledku toho sa začínajú tvoriť od neho už v našom jazyku odvodené slová, začína sa prispôsobovať nášmu pravopisu i výslovnosti. Napr. slovo *stress* stráca jedno *s* a začína sa používať i sloveso *stresovať* i príčastie *stresovaný.* Slovo *camping* sa už občas vyskytuje aj v podobe *kemping*, slovo *scooter* už poznáme len v podobe *skúter* (alebo aj v podobe príčastia *oskútrovaný*), slovo *reservoir* má už dávno podobu *rezervoár*, slovo *container* sa už používa v podobe *kontejner*, kým menej známe slovo *scraper* sa píše v pôvodnej podobe i v asimilovanej podobe *skrejper.* Slová *western, bestseller* si však ešte stále ponechávajú pôvodnú podobu. A také známe slová ako *futbal, volejbal, hokej* sú už úplne aklimatizované. Mnohé z nich si síce ponechávajú pôvodný pravopis, ale vyslovujú sa podľa našich zásad, napr. *kameraman, pivotman.*

Takéto prevzaté slová sú v našom jazyku potrebné predovšetkým preto, že nové pojmy sa nimi pomenúvajú stručne a jednoznačne a že by sme ťažko vedeli utvoriť podobný názov z domácich prvkov. No nie sú zriedkavé ani prípady, že takýto paralelný názov z domácich prvkov utvoriť vieme, resp. že časti názvu v cudzom jazyku môžeme vhodne a správne nahradiť príslušnými ekvivalentmi v našom jazyku. V takých prípadoch hovoríme o kalkovaní. Ak napr. v nemčine vznikol názov *Keilriemen* a proti slovu *Keil* máme v slovenčine jednoznačný ekvivalent *klin*, proti slovu *Riemen* ekvivalent *remeň*, mohol vzniknúť kalkovaný názov *klinový remeň*. Podobne proti nemeckému pomenovaniu *Kunststoff* vznikol kalk *umelá hmota* alebo *umelá látka* (dnes sa nahrádza pomenovaním *plastická látka, plastická hmota*). Vhodné ekvivalenty máme aj za anglické názvy ako *memory — pamäť* (v samočinnom počítači), *redundancy — nadbytočnosť*.

Pri preberaní slov z blízkych, príbuzných jazykov (napr. z ruštiny) pozorovať zvláštny jav. Preberajú sa z nich len veľmi špeciálne slová, ktoré nemôžeme napodobniť v slovenčine, napr. *sputnik, lunik, subotnik, kolchoz*, kým väčšina názvov sa kalkuje. Napr. *piatiletka — päťročnica, udarnik — úderník*.

Celkom zvláštny prípad je pri preberaní slov z češtiny. Bez ťažkostí sa preberajú iba také slová, ktoré vyhovujú hláskoslovným, slovotvorným a významovým zákonitostiam v slovenčine. Pritom je dôležité si uvedomiť, že práve z veľkej blízkosti slovenčiny a češtiny vyplýva naša dobrá znalosť uvedených zákonitostí v češtine i slovenčine. Ak si uvedomíme, že v slovenčine napr. niet slovotvornej prípony *-tko*, kým v češtine je celkom bežná, pochopíme, prečo sa nepreberajú také české slová ako *měřítko, nosítko, lehátko, kružítko, křivítko*, ale že sa akoby kalkujú tak, že namiesto čes. prípony *-tko* sa dá slovenská prípona *-dlo (meradlo, nosidlo, ležadlo, kružidlo, krividlo;* proti čes. *měřítko* je však v slovenčine aj slovo *mierka* — napr. na mape). Podobne ak zistíme, že v slovenčine niet prípony *-čí*, nemôžeme prevziať z češtiny slová ako *výpravčí, nákupčí, krejčí, průvodčí, mluvčí*, ale utvoríme si analogické slová s príponou *-ca: výpravca, nákupca* (alebo *nakupovač*), *sprievodca*. Ak túto príponu nemožno použiť, slovo sa nepreberá, ale namiesto neho sa použije samostatne utvorené slovo, napr. *mluvčí — zástupca, predstaviteľ*.

Na rozdiel od medzinárodných slov, ktoré sa niekedy používajú v prevzatej podobe i v kalkovanej podobe, medzi českými a slovenskými slovami takýto vzťah nejestvuje. Ak sa aj používa slovo prevzaté z češtiny popri domácom slove, býva medzi nimi oveľa väčší štylistický rozdiel než medzi grécko-latinskými a kalkovanými slovami. Kým napr. dvojice *export — vývoz, kulminovať — vrcholiť, sektor — úsek* sú takmer rovnocenné (iba ak grécko-latinské slová majú mierne knižný ráz),

v dvojiciach ako *šupátko — posúvač, nákupčí — nákupca* majú „poslovenčené" české slová zrejmý hovorový, ba skoro až slangový ráz.

Z doterajších výkladov jasne vidieť, že slovenčina má dosť bohaté slovotvorné možnosti, resp. spôsoby tvorenia viacslovných pomenovaní na to, aby sme vedeli pomenovať všetky veci, s ktorými sa v modernom živote stretáme. Aj pri tejto bohatosti však — poväčšine tlakom, resp. vývinom v iných jazykoch, vo svetovej literatúre — vznikajú isté nové spôsoby. Spomenieme aspoň dva z nich.

V úvahách o jazykovej správnosti sa vždy prejavoval rezervovaný, ak nie vôbec odmietavý postoj proti tzv. hybridným slovám. Pravda, tento postoj sa uplatňoval iba proti jednoslovným názvom, nie proti združeným pomenovaniam. Pomenovania ako *banalizácia trate, veľkokapacitný voz, audiovizuálne pomôcky, nadkritická koncentrácia, jadrová reakcia* sa vcelku pripúšťali. Pozornosť sa obracala na také jednoslovné názvy ako *rýchlofilter, mikrováhy.* V súčasnej odbornej literatúre sa však ukazuje potreba využívať pri tvorení nových názvov najmä také zložky, ako *mikro-, makro-, foto-, anti-, infra-, ultra-, super-.* Bežné sú slová ako *mikroštruktúra,* ale aj *mikrosnímka, mikrotrhlina, mikropoviedka;* podobne *makrosnímka, makročlánok; fotocela,* ale aj *fotobunka, fotočlánok, fotonásobič; antineutrón,* ale aj *antičastica, antihmota, antisvet,* ba aj *antiromán* a *antidivadlo, antipoézia, antiwestern; ultrazvukový, superbomba, superjemný, infračervený, infrahľad.* Neobyčajne sa rozmáha (najmä v neodbornom jazyku) predpona *mini-: minisukňa, minibus, minipoviedka.* Vývin a potreby dorozumievania si teda vynucujú aj takéto hybridné slová a nemožno ich zamietať.

Podobne potreby vedeckého vyjadrovania vyvolali aj ďalší typ pomenovaní, a to takých, v ktorých sa v prvej časti uvádza istý symbol, obyčajne v podobe malých alebo veľkých, prípadne aj gréckych písmen. Ide o pomenovanie ako *γ-žiarenie, A-vitamín, B-štruktúra, Ej-ekvivalentný, μ-merateľný, r-okolie, n-násobný, G-algebra, β-konečná miera.* Treba však poznamenať, že takéto pomenovania majú vyhranený odborný ráz, v bežnom dorozumievaní sa menej vyskytujú (napr. *A-bomba).*

Ks

HLASY O SLOVE

Z myšlienok Sama Czambla o slovenčine, jazykovej kultúre a terminológii

Na vedeckej konferencii v Trnave (informujeme o nej na str. 60) venovalo sa veľa pozornosti jazykovednému dielu Sama Czambla (1856—1909). Prinášame niekoľko úryvkov dokumentujúcich Czamblovu starostlivosť o jazykovú kultúru a terminológiu. Chceme tak našim čitateľom priblížiť významnú osobnosť v dejinách slovenskej jazykovedy a súčasne chceme, aby v tejto rubrike — obrazne povedané — zaznel o našom jazyku aj starší, ale nanajvýš povolaný hlas.

Ukážky uverejňujeme v pôvodnej podobe, t. j. zachovávame všetky lexikálne, štylistické i pravopisné odchýlky od dnešnej normy. (Pozn. red.)

*

Ľ. Štúr, ako doznáva v predmluve k jednomu svojmu spisu, ktorý je niž pomenovaný, dlho a dôkladne rozvažoval vec so svojimi najbližšími priateľmi, nechtiac spáchať skutok prekvapený. Konečne on i jeho priatelia ushodli sa v úmysle: upustiť od češtiny a povýšiť živý jayk slovenský za spisovný. Ľ. Štúr vo všetkom prijal pravopisné zásady Bernolákove, opierajúce sa o výslovnosť, prispôsobiac ich hovoru stredoslovenskému jako rozšírenejšiemu, čistejšiemu, menej závislému na češtine alebo iných susedných jazykoch slovanských. Takto povstaly u nás dve domáce spisovné reči: bernoláčina a štúrovčina, majúce v podstate jedon a ten samý pravopis fonetický.

(Slovenský pravopis, Budapešť 1890, 8)

Stredná slovenčina, na ktorej zakladá sa jazyk spisovný, rada má slabiky s polosamohláskami l, r a preto niet príčiny k tomu, aby sme vokalisovali také slabiky, píšme nielen hlboký, tlstý, dlhý, jablčko atď., ale aj krv, krvnatý, država. Spisovnej slovenčine je ľubozvučnejšia slabika so samohláskovým l, r, lebo je ona p r i r o d z e n á .

(Slovenský pravopis, Budapešť 1890, 203)

K vôli ľubozvuku nikdy nesmieme však porušiť prirodzenosť slohu alebo foriem. Nesmieme preto skracovať slová „vychovávať" a „vychovávateľ" vo „vychovať" a „vychovateľ", lebo tvary takéto majú d v o j a k ý , v j a z y k u p r e s n e r o z o z n á v a n ý s m y s e l .

(Slovenský pravopis, Budapešť 1890, 204)

V slovenčine sa pýtame: na čo ti je to? Česi sa pýtajú po nemecky: k čemu ti je to? My teda máme odpovedať predložkou na kedykoľvek sa nám vyskytne otázka: na čo? Píš: na zdravie ti (m. ku zdraviu), na potešenie ti to bude (m. ku potešeniu), nech ti je to na užitok (m. k užitku), kniha na čítanie (m. k čítaniu) atp. Píš: ten dom je na predaj, dávam ti to na známosť, a nie dom je ku predaju dávam ti to ku známosti. Píš: jemu na česť dávali slávnosť (m. ku cti), jemu na slávu pripíjali (m. ku sláve) atď. atď. Píš: na rozkaz, na zákaz, na prosbu, na žiadosť otca sa to stalo (a nie: k rozkazu, k zákazu, k prosbe, k žiadosti otca sa to stalo), lebo pýta sa Slovák: na čiu žiadosť sa to stalo? Slovák povie merajúc dĺžku: od Zvolena po Radvaň: Nepíš tedy: od Zvolena k Radvani som šiel pešky, od mesta ku kalvárii som šiel po kolenách atp., ale píš: od Zvolena po Radvaň, od mesta po kalváriu. Náš dedinčan sa odvezie na stanicu (na bánhóf) a dojde na „cug"; ani my sa tedy neodvážajme ku stanici a nedochádzajme ku vlaku.

Ani v týchto prípadoch neklať predložky k: cestujem k Trenčínu, k Nitre, ku Krakovu atď.; smer cesty označujeme predložkou na: cestujem na Trenčín, na Nitru, na Krakov atp.

(Rukoväť spisovnej reči slovenskej, Turčiansky Sv. Martin 1902, 185—186)

Práve slovenské, od slovenského ľudu užívané názvy hmyzu, chrobače, rastlín atď. s patričnými nemeckými (prípadne maďarskými), českými, dialekticko-slovenskými, to by bol vzácny príspevok pre obohatenie jazyka ... Zachráňme zo živého jazyka všetko, čo nám práve poskytuje v našej dobe, čo môže byť výborné a vzácne pre našich potomkov.

(Slovenské pohľady 10, 1890, 408)

V jazyku, ktorý je zákonodarným, ujme sa v živote to, čo je vyslovené v zákone. V jazykoch, ktoré nie sú zákonodarnými, ujíma sa všetko vedľa seba, čo napadne ľuďom viac menej vlivným a hlavne to, čo samo natíska sa tiažou okolností. V našom jazyku, ktorý nenie zákonodarným, ktorý je pod rôznymi vplyvy, ponevač niet povolaného ústavu, maly by časopisy naznačiť cestu v jazykovom labyrinte; ináč pod tiažou okolností ... povstáva zmätok.

Na stá zákonov navrhuje sa a vychodí bez toho, aby niektorému časopisu napadlo zastaviť sa pritom, že je treba ustáliť pre život príslušnú terminológiu. Všetko sa necháva na Pána Boha.

(Slovenské pohľady 12, 1892, 371)

Kde máme viac výrazov pre jeden a ten istý význam, tam som ich peknekrásne od seba poddeľoval a povedal som: na tejto hromádke je plné zrno, na tamtej ľahšie a tu je pleva...

(Slovenské pohľady 21, 1901, 587)

Čítame Slovník slovenského jazyka

Pripomienky k jednotlivým heslám v SSJ, ktoré uverejňujeme na pokračovanie, sú výsledkom kolektívnej spolupráce týchto pracovníkov Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra: J. Doruľu, L. Dvonča, F. Kočiša, Š. Michalusa, J. Oravca, V. Slivkovej, E. Smieškovej, M. Šalingovej a M. Urbančoka.[1]

grád — SSJ 1. význam (= stupeň, napr. na teplomere) uvádza ako nespisovný, ľudový. Myslíme, že je primerané hodnotiť toto slovo ako spisovné, a to hovorové. V SSJ sa tak hodnotí jeho druhý význam (= množstvo alkoholu v nápoji).

gramatika — SSJ 4. význam (= pálenka) uvádza ako nespisovný, ľudový. Slovo *gramatika* je v tomto význame primerané hodnotiť ako spisovné, a to hovorové a žartovné slovo.

grambľavý — SSJ uvádza ako nespisovné, nárečové slovo s dvoma významami: 1. skrehnutý, zmeravený (napr. *grambľavé prsty);* 2. neobratný, nešikovný (napr. *grambľavý človek).* Na adjektívum *grambľavý* máme v našom materiáli päť dokladov, ktoré neukazujú na jeho úzko nárečovú platnosť. Z ich rozboru vyplýva, že ide o silne expresívne slovo (expresívnosť SSJ nezaznačuje), ktoré je primerané hodnotiť ako spisovné s príznakom hovorovosti. Rovnako by sme hodnotili aj sloveso *grambľavieť* (SSJ aj to uvádza ako nárečové).

gráty — SSJ uvádza ako nespisovné, nárečové slovo s významom „haraburdie, staré veci". Doklady, ktoré máme k dispozícii (je ich päť), ukazujú, že toto slovo nemá úzku nárečovú platnosť a že pre jeho silnú expresívnosť by bolo primeranejšie pokladať ho za spisovné, a to hovorové.

Poznámka. Z dokladov vidieť, že SSJ nezachytil ďalší (trocha pejoratívny) význam slova *gráty:* šaty. Zreteľne naň ukazuje napr. tento doklad od Alexyho: *No dajte sem dáke staré gráty, čo si ich natiahnem!*

grgnát — SSJ uvádza ako nespisovné, nárečové slovo s významom „buchnát". V našom materiáli máme na toto slovo sedem dokladov. Použili ho títo autori: Urban, Chrobák a Rysuľa. So zreteľom na expresívnosť slova *grgnát* (pociťuje sa oproti slovu *buchnát* ako expresívne) pokladáme za primerané hodnotiť ho ako spisovné.

---

[1] Podrobnejšie pozri v 1. a 2. čísle prvého ročníka (1967) nášho časopisu.

grguľa — SSJ uvádza ako nespisovné, krajové slovo v dvoch významoch: 1. pevná podložka, na ktorú si ženy nosiace ľudový odev omotávajú vlasy a zakladajú čepiec; 2. druh ženského ľudového účesu. Obidva významy ukazujú na to, že sa slovom *grguľa* pomenúvajú reálie, pre ktoré niet iných pomenovaní.[2] Preto ho v obidvoch významoch pokladáme za primerané hodnotiť ako spisovné.

griňa, grňa — SSJ uvádza ako nespisovné, nárečové pejoratívne slová s významom „hlava". Na podobu *griňa* máme doklady od F. Kráľa a od Rázusovej-Martákovej. Podobu *grňa* použili títo autori: Švantner, Felix, Bodenek. Obidve podoby sú silne expresívne a nemajú nijaké formálne znaky nespisovnosti. Pokladáme za primerané hodnotiť ich ako spisovné.

grman — SSJ uvádza ako nespisovné, nárečové slovo s významom „znetvorený ovocný plod, najmä slivka". V našom materiáli máme na toto slovo deväť dokladov. Dva z nich sú z odborného štýlu (botanika). Myslíme, že slovo *grman* treba hodnotiť ako spisovné. Poukazuje na to aj skutočnosť, že na pomenovanie uvedeného významu slovenčina iného slova nemá (nepriamo o tom svedčí aj opisný výklad v SSJ).

grôfča — SSJ uvádza ako nespisovné, nárečové žartovné slovo s významom „prasa, prasiatko". Podobu *grôfča* použil Hviezdoslav a treba ju skutočne pokladať za nárečovú. Myslíme však, že pri spracúvaní slova *grôfča* sa primeranejšie postupovalo v slovníku A. Jánošíka — E. Jónu, kde sa ono uvádza ako druhý význam zdrobneniny *grófča*. Avšak predsa sú obidva významy z formálneho hľadiska nejednotné (*grófča — grôfča*). My by sme preto išli ešte ďalej a uvádzali by sme v slovníku spisovnú podobu *grófča* vo význame „prasa, prasiatko" ako druhý význam zdrobneniny *grófča*, lebo zrejme ide o žartovné využitie zvukovej zhody medzi podstatným menom *gróf* a zvukomalebným slovom *grof*, ktorým sa napodobňuje zvuk vydávaný sviňou alebo prasaťom. Cez podobu *grófča* sa potom žartovne poukazuje na toto zvukomalebné slovo.

grunt — SSJ 2. (= stavebný pozemok) a 3. (= základy domu) význam uvádza ako nespisovné, ľudové. Myslíme, že obidva tieto významy je primerané hodnotiť ako spisovné a zastarávajúce.

guba — SSJ uvádza ako nespisovné, nárečové slovo s významom „kabát z hrubého súkna, huňa". Doklady máme od týchto autorov: J. Chalúpka, Vansová, J. Jančo, Hečko, Jesenská. Vidno teda, že slovo *guba*

[2] Rovnakú mienku vyslovil E. Pauliny o slove *chomľa*, ktorým sa tiež pomenúva druh ľudového účesu (pozri SR 31, 1966, str. 10).

nemá úzko nárečovú platnosť. V súčasnosti sa používa aj v mestskom prostredí ako pomenovanie pokrovca z chlpatej tkaniny alebo z ovčej kožušiny. Slovo *guba* by sme v obidvoch uvedených významoch pokladali za spisovné.

guľa — SSJ 4. význam (gule = knedle, napr. *slivkové gule)* uvádza ako nespisovný, ľudový. Myslíme, že je primerané hodnotiť toto slovo ako spisovné, a to hovorové.

habadej — SSJ uvádza ako spisovné expresívne slovo so zriedkavým výskytom a vysvetľuje ho synonymami *veľa, hojnosť, mnoho, dostatok.* Máme naň v našom materiáli okolo desať dokladov (väčšina z nich je z Večerníka a z Kultúrneho života). Na týchto dokladoch je pozoruhodné, že všetky — okrem jediného (ten je od F. Kráľa z r. 1945) — sú z obdobia okolo roku 1960. Už to samo zreteľne ukazuje, že slovo *habadej* pribudlo do slovenčiny celkom nedávno. Východiskovým jazykom je čeština.[3] So zreteľom na čerstvosť prevzatia a so zreteľom na to, že v spisovnej reči máme dostatok rovnocenných ekvivalentov (napr. slová *kopa, hŕba, fúra, bárskoľko, neúrekom,* spojenia *do vôle, koľko chceš),* sotva možno usudzovať, že príslovka *habadej* má v spisovnej slovenčine pevné miesto. Pokladali by sme za primeranejšie, keby sa slovo *habadej* bolo v SSJ uviedlo ako nespisovné menším typom (tým skôr, že v čase koncipovania prvého zväzku SSJ nebola v slovníkovej kartotéke ani polovica dokladov).

habatka, habadka, obyč. v mn. č. **habatky, habadky** — SSJ uvádza ako nespisovné, nárečové slovo s výkladom „druh súkenných ľahkých papúč s prešívanou podošvou". Z tohto výkladu vidieť, že ide o pomenovanie reálie (druh papúč) a že je preto primerané slovo *habatky/habadky* pokladať za spisovné.

habkom — SSJ uvádza ako nespisovné, nárečové slovo a vysvetľuje ho slovami *rýchle, chvatom.* Na príslovku *habkom* máme iba jediný doklad od Hviezdoslava a jej nárečovú provenienciu sa nám nepodarilo overiť. Usudzujeme, že ide o slovo, ktoré utvoril sám Hviezdoslav. Posudzovali by sme ho potom ako spisovné a ojedinelé (resp. by sme ho označili ako hviezdoslavizmus), utvorené tak ako napr. príslovky *šupom, blkom, hupkom.*

háčiť sa — SSJ nezvratnú podobu *háčiť* (= prekážať, nedovoliť) uvádza ako nespisovnú, nárečovú. Máme na ňu iba jediný doklad od Ga-

[3] Václav Machek v *Etymologickom slovníku jazyka českého* (Praha 1968, II. vyd.) okrem iného uvádza: „Proniklo (slovo *habaděj*) v nedávné době do slc.: *habadej* SSJ. — Ze rčení *hanba dieti* (= říci, mluviti)."

baja: *Timotejovi h á č i l a robota i ustatosť, aby im vládal zakričať, že by mali pamätať aj na dlh.* Na pozadí bežnej zvratnej podoby *háčiť sa* (= priečiť sa, zdráhať sa) by sme aj nezvratnú podobu pokladali za spisovnú s ojedinelým výskytom. Analogicky sa v SSJ rieši pomer medzi predponovými odvodeninami *zháčiť sa* a *zháčiť* (nezvratná podoba sa uvádza ako zriedkavá).

had — SSJ pri 2. význame uvádza spojenie *na hady* (= spôsob vyšívania) ako nespisovné, ľudové. Ak prihliadneme na výklad spomenutého významu v SSJ (= niečo tvarom pripomínajúce hada), vidí sa primerané spojenie *na hady* hodnotiť ako spisovné.

háďa — SSJ 2. význam (= vreckovka spletená v podobe hada pri hre na naháňanie) uvádza ako nespisovný, nárečový. Ide tu o pomenovanie prirovnaním (tak ako v predchádzajúcom prípade), preto myslíme, že je primerané slovo *háďa* v tomto význame hodnotiť ako spisovné.

haďací — SSJ uvádza ako nespisovné, nárečové slovo. Za spisovnú sa zrejme pokladá iba podoba *hadí*. Myslíme, že takéto riešenie nie je primerané. Podoby utvorené príponou *-ací* sa aj v SSJ pokladajú niekedy za rovnocenné (napr. *rybí — rybací*), niekedy sa podoba na *-ací* (myslíme, že nie primerane) uvádza ako hovorová (napr. *kozí — kozací*). Prídavné meno *haďací* by sme hodnotili ako spisovné slovo, ktoré má popri bežnom *hadí* relatívne malý výskyt (v našom materiáli máme päť dokladov, z ktorých sú tri staršie a dva nové).

Nie sú vari krásne naše zámky?

VLADO UHLÁR

Vydavateľstvo Šport začiatkom r. 1969 vydalo veľmi peknú publikáciu *Slovenské hrady a kaštiele.*[1] Kniha vyšla vo veľkom náklade (7000 ex.) a nepochybujeme, že svojou úpravou, krásnymi fotografiami a populárnymi textami z histórie zobrazovaných stredovekých pevnostných stavieb nájde vďačných čitateľov.

Prekvapuje nás však, kde sa podeli naše z á m k y, keď o nich nehovorí titul knihy a keď o nich nič nevie ani úvodná odborná kapitola

[1] Autori publikácie *Slovenské hrady a kaštiele* sú M. I z a k o v i č o v á — E. K r i ž a n o v á — Ing. arch. A. F i a l a, ale turistickú časť spracovala E. B a l l o v á-A d a m c o v á. Lektorovali Š. P i s o ň a V. A d a m e c.

K vývoju hradov a kaštieľov na Slovensku.[2] Prekvapuje nás to o to väčšmi, že v časopise *Krásy Slovenska,* ktorý vydáva vydavateľstvo Šport, mal autor tohto príspevku pomerne obsažný článok *Hrady, hradiská, zámky, kaštiele, kúrie,*[3] v ktorom dostatočne zreteľne poukázal, že naša historická literatúra, architektúra, turistika a ani noviny sa nemôžu svojvoľne vzdávať názvu a termínu *zámok,* ktorý má v slovenčine plné odôvodnenie. Je povinnosťou týchto vied a vlastivedných disciplín (i publicistiky), aby sa zaoberali otázkou hradov, zámkov a kaštieľov a nevynechávali ani jeden člen z tohto radu pevnostných stavieb príznačných pre feudálne obdobie vývinu našej spoločnosti. Slovenčinu predsa nemožno ochudobňovať o krásne, výrazné a staré slovo *zámok* a vytískať ho na okraj slovnej zásoby, kde stráca konkrétny význam.

Z jazykovedného hľadiska sa o tejto problematike písalo už aj v Slovenskej reči[4] a z hľadiska terminologického sa na tento problém upozorňovalo na onomastickej konferencii r. 1967 v Bratislave.[5]

Otázka šírenia informácií nie je však taká jednoduchá, najmä nie v okruhu jazyka a jazykovedy. Preto sa ani veľmi nečudujeme takémuto vývinu a stavu, najmä keď školské učebnice a učitelia neučia v dejepise o pevnostných feudálnych stavbách v zhode s poznaním rozdielnosti hradov, zámkov a kaštieľov a v zhode s jej jazykovým vyjadrením.

Školské učebnice, noviny a turistické príručky už totiž nepoznajú výraz *zámok.* Aj neskorostredoveké pevnostné stavby (s vežami, palácmi, ochrannými múrmi, baštami a padacími mostami pred bránami) celkom zjednodušene volajú iba hradmi.

Vplyv českej historickej vedy a odbornej literatúry je tu nepochybný. V češtine je síce dobre známe slovo *zámek (zámeček),* lenže ním sa označujú honosné a pohodlné panské sídla s priľahlými parkmi, pre ktoré máme v slovenčine pomenovanie *kaštieľ.* Ale aj keď je výraz *kaštieľ* v slovenčine všeobecne známy a používa sa aj v historickej vede a turistických publikáciách, nie je to ešte dôvod, aby sa prestalo používať slovo *zámok* a namiesto neho sa všade (zjednodušením problematiky)

---

[2] Autorstvo štúdie sa osobitne nespomína. V tejto súvislosti však načim spomenúť odbornú publikáciu *Hrady na Slovensku,* vydavateľstvo Obzor 1966, Bratislava, poboč. závod Martin, ktorej autormi sú H. Fialová a A. Fiala. Úvodnú štúdiu *Hrady v dejinách Slovenska* napísala A. Güntherová; v nej sa výraz *zámok* nezjavil ani jediný raz. V kapitolách o jednotlivých pevnostných stavbách sa však píše (sú podľa abecedy) napr. *Bratislavský hrad, Bojnický zámok, Oravský zámok,* ale napr. *hrad Slovenská Ľupča* ap.

[3] *Krásy Slovenska* 41, 1964, 434—435 a 454—455.

[4] V. Uhlár, *Zámok,* SR 30, 1965, 335—343.

[5] Porov. *I. slovenská onomastická konferencia,* Zborník materiálov, Bratislava 1968 (vydal JÚĽŠ pri SAV) s referátom Š. Pisoňa *Problematika súčasných názvov hradov na Slovensku,* str. 257—267 a diskusné príspevky V. Uhlára, Š. Peciara, L. Dvonča a J. Dvončovej.

písalo iba *hrad*. Takýto postup vedie k neželateľnej jednostrannosti v chápaní vývinu feudálnych pevnostných stavieb, k popieraniu osobitného vývinu na Slovensku a k zaznávaniu slovného bohatstva slovenčiny.[6]

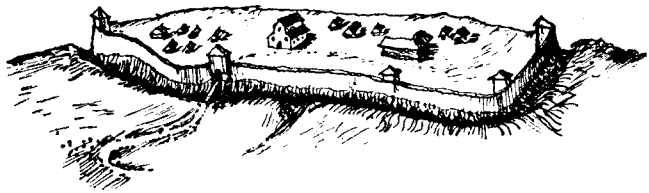

Hradské mesto (civitas) — hrad za Svätopluka

Staré slovenské hrady mali celkom inú podobu a funkciu ako neskoršie stredoveké zámky. Takéto hrady boli rozsiahle priestory obohnaté hlinenými násypmi (valmi), na ktorých bývali jednoduché, ale často aj dvojité hradby z veľkých, vysokých pritesaných brvien (brvnová hradba, hradba z kolov, palisády). Vnútri hradu bola celá osada, v ktorej sídlilo knieža (alebo staršina) kmeňa so svojou bojovou družinou; boli tu aj domce početného služobníctva, remeselníkov a zavše aj obchodníkov. V časoch nepokojov a najmä vojen sa do hradu mohlo uchýliť aj obyvateľstvo okolitých osád i so svojím skromným hnuteľným majetkom, ale aj s tým najcennejším, rožným statkom ap. Z takýchto hradov a hradísk neraz vyrástli mestá, porov. Vyšehrad, Uherské Hradiště ruský, Novgorod, srbský Beograd, Stoličný Belehrad v Zadunajsku ap.[7] Preto historik tohto obdobia P. Ratkoš staroslovenské hrady (lat. *civitas*, ešte v 11. stor.) označuje termínom *hradské mestá*. Ešte aj v 11. a 12. stor. sa u nás opevňovali veľké priestory takéhoto typu (Vyšehrad na prechode z Ponitria do Turca, Abov, Novohrad), ale na výšinných miestach nemohli vzniknúť mestá.

Vplyvom rytierskej kultúry a zdokonaľovanej obrannej techniky sa v 13. stor. aj u nás začínajú stavať hrady s riadkovými kamennými obvodovými hradbami na vyššie položených miestach, neraz na bralnatých kopcoch na neveľkých priestoroch. Tieto hrady už neboli osadou, ale iba sídlom vysokých kráľovských úradníkov (komesov, špánov, potom veľmožov) s ich bojovníkmi na ovládanie kraja.

---

[6] Nemčina má výraz *Burg (hrad)* a *Schloss (zámok* i *kaštieľ)*. Veľmi chudobné sú v tomto smere románske jazyky (francúzština pozná pre výrazy *hrad, zámok, kaštieľ* iba slovo *chateau*, podobne angličtina slovo *castle)*. Obdobne je to v taliančine a španielčine.

[7] Porov. Ondrej R. Halaga, *Mestotvorný proces a stredná Európa*, Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského 15, 1964, kde na str. 101 píše: „Súvis mesta s hradom, ako je odrazený v maďarčine (maď. *var = hrad, város = mesto)* a v slovníku Slovanov južných a východných, iste nemožno podceňovať pri štúdiu genézy mesta."

Takýto vývin nastal najmä po tatárskom vpáde (r. 1241). Približne vtedy sa začali po prvý raz stavať na hradných priestoroch medzi drobnými chyžami vysoké murované veže (z kameňa i tehál), ktoré mali ubytovaciu aj obrannú úlohu. Takáto veža je známa na Trenčianskom a na Spišskom hrade *(donžon* čiže *nebojsa)*. Neskoršie sa už pristavovali k takýmto obranným vežiam aj menšie paláce.

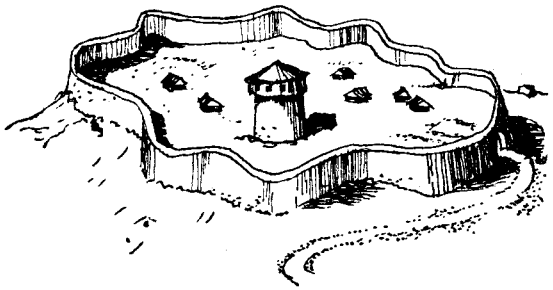

Hrad (castrum) s vežou nebojsa v 13. stor.

Na menších hradoch obranu tvorili vonkajšie múry obytných poschodových budov. Pre takéto pevnostné stavby s nápadnými vybielenými budovami a vežami, vybavenými väčším prepychom a novou obrannou technikou používal sa už aj nový názov, a to *zámok*. U nás sú o tom dôkazy od začiatku 15. storočia,[8] ale tento stav možno predpokladať už aj na konci 14. storočia, lenže z tej doby nemáme listín v národnom jazyku. V období renesancie tento jav zovšeobecnel. Aj v latinských listinách sa namiesto názvu pre *hrad = civitas* (9. — 12. stor.) a *castrum* (približne vo význame vojenský opevnený tábor, 13. a 14. stor.) v zhode so slovenským výrazom *zámok* používa už označenie *arx*.[9]

Staré slovenské hrady zväčša dohrali svoju úlohu, spustli, ostali po nich iba *hradištia* (porov. obce s názvom *Hradište)*, prípadne iba pusté *hradiská*. Pomenovanie *hrad* prestalo byť všeobecným podstatným menom, vypadlo z bežnej slovnej zásoby a ostávalo iba zložkou vlastných mien *(Vyšehrad, Novohrad, Starhrad, Maginhrad, Hrádok)*, prípadne chotárnych názvov *(Hrad* na križovatke železnice a hradskej nad Topoľčanmi, veľa *Hrádkov)* a od nich odvodených osád *Podhradí (Plavec-*

[8] V jednej z prvých slovenských listín vôbec, v liste Stibora zo Stiboríc a Beckova zo 14. 4. 1432 sa už dva razy píše *o náš zámok* a iba raz *o náš hrad*. V Žilinskej knihe (po 1451) sa vždy píše iba *zámok*, nikdy nie *hrad*.

[9] Porov. napr. *Status bonorum et pertinentiarum arcis Lykava et Wywar* (Ujvár-Nový hrad Liptovský Hrádok) z r. 1551 alebo *Aestimatio novorum aedificium Arcis Arva* (Orava) z r. 1559 a i.

ké, Vršatecké, Košecké, Uhrovské, Spišské, Krásnohorské Podhradie a i.). Charakteristické však je, že novšie osady pod zámkami už majú názov *Podzámok, Podzámčok* (porov. najmä *Oravský Podzámok*).

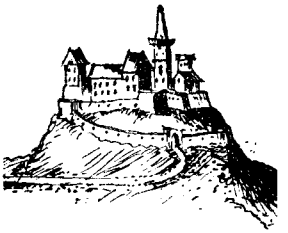

Zámok (arx) v 15. stor. a v nasledujúcich storočiach

Názov *zámok* v slovenčine už počas 15. a 16. stor. celkom zovšeobecnel a náš ľud v piesňach, rozprávkach a povestiach poznal už iba toto slovo, ktorým označoval aj zrúcaniny zámkov. V piesni *O zámku muránskom* z r. 1549 sa spomína šesť rozličných zámkov a spieva sa takto:

Muránsky zámek v uherskej zemi
na vysokej skale jest postavený,
bílý svíti se mezi horami,
zdi, bašty, palácové pekně spraveni.

Názov *hrad* ako knižné, kultúrne slovo začína sa oživovať až v 19. storočí a najmä za štúrovcov, ktorí s veľkou láskou pestovali vlastenecký kult romanticky chápanej histórie.

Ale ako Jur Fándly písal *o Prešporskom zámku,* v ktorom bernolákovci osnovali spisovnú slovenčinu a učenú spoločnosť na šírenie vzdelania a kníh v slovenčine, tak aj Janko Kráľ píše *o Prešporskom zámku* v Dume bratislavskej. J. M. Hurban v Olejkárovi pozná iba *Trenčiansky zámok* (tento zámok spomína aj súčasný prozaik Alfonz Bednár v Hromovom zube) a ešte aj po prvej svetovej vojne sa v Nitre a na jej okolí bežne hovorilo iba o *Nitrianskom zámku.* Ľud doteraz v súvislosti so Spišským hradom hovorí: *Idzem na zamek.*

Po r. 1918 vplyvom českej historickej literatúry a školskej výchovy nastáva pomaly aj na Slovensku obrat: namiesto *zámok* sa začína všade písať *hrad* a deti v škole začínajú odvykať od slova *zámok.* V češtine sa totiž už dávnejšie dokončil proces rozlišovania názvov *hrad* a *zámek;* kým pomenovanie *hrad* sa ustálilo aj pre také stavby, ktoré v slovenčine voláme zámkami, názov *zámek* zúžili iba na také stavby, ktoré v slovenčine nazývame kaštieľmi. Čeština vlastne nepozná výraz *kaštieľ* (z latinského *castellum, pevnosť;* pevnôstkami čiže tvrdzami bývali ta-

kéto stavby až do skončenia tureckých vojen a vlastne až do skončenia posledného stavovského povstania v Uhorsku r. 1711).

Približne za posledných tridsať rokov sa vplyvom odborných historických publikácií, turistických príručiek a najmä škôl názov *hrad* vžil a v spojení s inými pevnostnými stavbami celkom zovšeobecnel, napr. v spojení *Bratislavský hrad, Trenčiansky hrad, Nitriansky hrad, Spišský hrad.* V rozpore s ľudovým úzom sa však začína uplatňovať v označení rumov zámkov iba výraz *hrad.*

Tam, kde zámky nespustli a udržala sa v nich administratíva, ako napr. v Bojniciach, na Orave, Zvolene, Vígľaši, Bytči, Budatíne, Holíči, Haliči, Hlohovci, Krásnej Hôrke, Slovenskej Ľupči a i., zachovalo sa podnes aj v úradných spisoch a agende znenie živej reči, teda *Bojnický zámok (zámok Bojnice), Oravský zámok, Zvolenský zámok* ap., hoci sprievodcovia po týchto zámkoch vo svojich výkladoch neprávom používajú aj výraz *hrad.* Správa Oravského zámku háji síce výraz *zámok* v spojení *Oravský zámok,* ale v textoch aj v tejto súvislosti už píše tautologicky *hrad,* napr. *na hrade Oravský zámok.* V zhode s tradíciou a živým úzom ľudu by sa malo písať aj *nižný zámok* a *stredný zámok Oravského zámku,* čo je v súlade aj s vývinom architektúry zámkov.

Tu sa dostávame k typickej slovenskej problematike kultúry jazyka, keď sa podľa cudzích kritérií nový úzus dostáva do rozporu s kritériami spisovnosti. V mene ustálenosti sa háji výraz *zámok* iba v spojeniach *Bojnický zámok, Budatínsky zámok, Zvolenský zámok, Oravský zámok, Smolenický zámok* a niekde inde, ale zasa zásahom pamiatkárov (vplyvom pracovníkov z dejín architektúry) sa začína odstraňovať výraz *zámok* v spojeniach s Bytčou, Haličou, Holíčom a Hlohovcom; tieto stavby vraj majú pravidelnú osovú dispozíciu a renesančné alebo barokové štýlové znaky, a preto ich treba nazývať kaštieľmi. Porov. aj publikáciu *Slovenské hrady a kaštiele,* z ktorej sme vyšli. (Napokon azda aj *Nové Zámky* premenia na Nové Hrady.)[10]

V zhode so starým ľudovým úzom má výraz *zámok* plné oprávnenie aj v spojitosti s rumami, zrúcaninami *(Z Likavy, zo zámku junák väzeň hľadí; Na Muránskom zámku, na Šarišskom zámku zabili cigánku; zá-*

[10] V monografii *Nové Zámky v minulosti a súčasnosti* (1967) L. Kočiš nepíše o nových zámkoch, ani o tom, že sa tu proti Turkom stavala nová pevnosť, píše o novom hrade: „Arcibiskup Pavol Várday sa rozhodol v záujme ochrany arcibiskupských majetkov na ľavom brehu Dunaja vystavať nový *hrad.* Založenie prvého novozámockého *hradu* (r. 1545) znamená vlastne založenie Nových Zámkov" (str. 15). Na inom mieste: „R. 1571 ... vyznačili na pravom brehu rieky Nitry miesto pre nový *hrad* (str. 16). „Slovenský názov Nové Zámky pochádza práve z obdobia, keď súčasne stáli ešte oba *hrady*" (!) (str. 18).

mok Beckov ap.), kde vplyvom spomínaných zásahov sa najčastejšie už píše iba *hrad*.

Nemožno schvaľovať ani snahu, aby sa ustálený názov *zámok* odstraňoval v niektorých prípadoch na osoh výrazu *kaštieľ* (Bytča, Holíč, Halič, Hlohovec).

V epických aj opisných častiach umeleckej prózy, ale aj v náukovej próze a publicistike možno a treba štylisticky využívať výrazy *hrad* a *zámok* ako synonymá, pokiaľ nejde o pevné spojenie s miestom, napr. *Bratislavský hrad*, ale *Oravský zámok, Haličský zámok* ap.

Ak Poliaci sú hrdí na svoj kráľovský „zamek" Wawel v Krakove, my máme byť práve takí hrdí na svoje prekrásne, historicky vzácne a turisticky také príťažlivé zámky, ako je Oravský zámok, Bojnický zámok, Zvolenský zámok ap. Nech sa správy našich zámkov starajú, aby sa v publikáciách, turistických príručkách, na pohľadniciach a vo výkladoch sprievodcov používalo staré a správne spojenie miestneho názvu so slovom *zámok*.

Nemalo sa teda stať, že sa slovo *zámok* nedostalo do titulu publikácie vydavateľstva Šport, ktorá dala podnet k tomuto článku; neslobodno zabúdať na pekné a dobré slovenské výrazy. Názov publikácie mal byť *Slovenské hrady, zámky a kaštiele.*[11]

Poznámky k rokovaciemu jazyku na schôdzkach masových organizácií

JÁN ORAVEC

Začiatkom jesene 1969 sa konali v Bratislave celoslovenské schôdzky niekoľkých masových organizácií. Keďže šlo o plenárne schôdzky vyšších funkcionárov, dala sa na nich sledovať celková úroveň vyjadrovania.

Hneď na začiatku môžeme konštatovať, že sa zlepšila. Možno na ňu vplýva dobrý príklad vládnych činiteľov, ktorých referáty boli pripravené i prednesené v dobrej slovenčine. Aj väčšina diskusných príspevkov mala z rečovej stránky dobrú úroveň. Bohužiaľ, tejto časti príspevkov

[11] Vydavateľstvo Obzor v Martine po oznámení edičného programu s takýmto titulom som upozornil na problematiku hradov, zámkov a kaštieľov, lenže tento titul v ňom nevyšiel, a tak ani ochota (odpovedali listom) nenašla v novom vydavateľstve (Šport) potrebný ohlas.

sa nemôžeme venovať, lebo chceme upozorniť na chyby v menšej časti diskusných príspevkov. Vynecháme pritom mimovoľné prerieknutia a pozastavíme sa pri prvkoch, ktoré sa používali vedome. Všímame si najmä syntaktickú stránku.

V diskusných príspevkoch bolo badať úsilie o intelektualizáciu a pritom o obraznosť prejavu. Tieto zámery sa však darili len časti diskutujúcich, kým druhej časti sa nedarili pre nie dosť hlboké poznanie použitých cudzích prostriedkov alebo abstrákt, napr. slov *otázka, problém, funkcia, potreba, zabezpečiť*. Viacerí autori nerešpektovali, že slová, a to ani abstraktné slová, sa nemôžu s hocičím a hocijako spájať. Potom im vyšli napr. takéto vety: *Ako konkrétne zlepšiť rôzne problémy. Nemôžeme revidovať to, čo sa dlho bojovalo o otázky učiteľskej diskriminácie.* V prvej vete k podmetu *problémy* nevyhovuje prísudok *zlepšiť*, lebo problémy nemožno *zlepšovať*, lež *riešiť* a *zvládnuť*. Veta by tak dostala podobu *Ako konkrétne zvládnuť rozličné problémy.* V druhej vete je slovo *otázky* celkom nepotrebné, iba zviedlo autora k tomu, že povedal opak toho, čo mal na mysli, t. j. opak myšlienky ... *dlho sa bojovalo o odstránenie učiteľskej diskriminácie* alebo ... *proti diskriminácii učiteľov.* Dakedy záľuba v abstraktných a cudzích slovách syntakticky zatemňuje jadro výpovede tým, že sa ich obsah musí vysvetľovať celou reťazou nezhodných prívlastkov. Stalo sa tak v prípade: *Neboli sme dostatočne pripravení na nábeh skrátenej pracovnej doby.* Keby sa v tejto vete bolo vynechalo abstraktné podstatné meno *nábeh*, ktoré je okrem toho slangové a nespisovné, nebolo by sa stalo nič zlé, naopak menej by bolo v tomto prípade viacej. Veta by bola mala zrozumiteľnú podobu: *Neboli sme dostatočne pripravení na skrátený pracovný čas*, príp. *na zavedenie skráteného pracovného času.* Menej krikľavé dôsledky prináša abstraktné vyjadrovanie vo vete *Žiada sa plánovite vyriešiť potreba nadstavbového štúdia zväzov.* Tu by sme spokojne mohli vynechať slovo *potreba;* vyhli by sme sa hromadeniu nezhodných prívlastkov a veta by nestratila zmysel v skrátenej podobe *Žiada sa plánovite vyriešiť nadstavbové štúdium zväzov.* Ostáva v nej nejasné len spojenie *plánovite vyriešiť*, kde by lepšie vyhovovalo nedokonavé sloveso *riešiť* a spojenie *plánovite riešiť*. O spojeniach s príslovkami sa zmienime ďalej.

V našich príkladoch a na uvedených konferenciách vôbec sa opakovalo sloveso *riešiť/vyriešiť*. Patrí k tým niekoľkým slovesám, ktorých rozsah sa neprimerane rozšíril, obsah zovšeobecnil a ktoré sa opakujú bez miery. Zatláčajú mnohé výstižné slovesá, lebo na ich miesto nastupujú abstraktné slovesá *riešiť, zabezpečovať, plniť, prevádzať*. Tak napr. sme počuli o *riešení zaostávania* tam, kde by lepšie bolo *zastaviť* alebo *odstrániť zaostávanie; o zabezpečení poriadku do riadenia*, hoci poriadok do riadenia treba *zaviesť; o splnení termínu započatia prevádzky*, hoci sa termín začatia prevádzky len *dodržal*. I tieto „prázdne"

slovesá nesú so sebou ďalšie skladobné ťažkosti: myšlienkový obsah, ktorý sa nevyjadril slovesom, musí sa vyjadrovať podstatnými menami, a tak vznikajú komplikované reťaze neznodných prívlastkov, ktoré sťažujú zrozumiteľnosť (porov. ostatný príklad alebo súvetie *Ziada sa výstavba kapacít, ktorá by zabezpečila splnenie úloh rozvoja učňovského školstva).* Kým sa človek prehryzie takouto húštinou, vyčerpá pozornosť na to, čo nie je v prejave podstatné. Napokon celý tento ťažký výraz je zostavený (štylizovaný) tak, akoby dôležitým bolo ‚zabezpečovanie plnenia', a nie *rozvoj učňovského školstva.*

Z nerešpektovania významu slov vznikajú aj také výpovede, kde sa do ustáleného vetného vzorca vloží slovo z iného vetného vzorca a znetvorí sa tak obidve vetné konštrukcie. Napr. *Zobrali sme si na seba veľké sústo (!) úloh. V tejto koncepcii osobitnú funkciu zaujímajú výrobné prostriedky. Preto týchto dvoch ľudí neslobodno dávať na jednu koľaj.* V prvej vete sa krížia dve vetné konštrukcie: a) Vzali sme si veľké sústo (!) úloh, b) Vzali sme na seba veľké bremeno (veľkú nošu) úloh. V druhej vete zasa jadro prísudku malo tvoriť alebo spojenie *zaujímajú osobitné miesto,* alebo spojenie *majú osobitnú funkciu.* V tretej vete sa jednoducho zabudlo na ustálené spojenie *dávať do jedného vreca,* lebo autor chcel v nej vysloviť myšlienku: *Týchto dvoch ľudí neslobodno dávať (hádzať) do jedného vreca.*

Keď už je reč o chybnom tvorení viet, treba spomenúť nadmerné rozrastanie pasívnych viet. Na spomínaných konferenciách sme napr. počuli pasívne vety typu: *Ako už bolo predrečníkom hovorené, ako bolo navrhované, za cej prítomnosti budú prerokovávané tieto otázky, hranica zvýšenia nízkych dôchodkov bude upresňovaná, ceny bytov nie sú kontrolované, tento problém bol diskutovaný.* V tých vetách sa pasívny prísudok dá nahradiť aktívnym, napr. *Ako už predrečník hovoril ...,* alebo sa zložené pasívum dá nahradiť zvratným pasívom: *bolo navrhované — navrhovalo sa, budú prerokovávané — budú sa prerokúvať* atď.

Aj pri spájaní slov vo vetách (t. j. v syntagmatike) sa robilo hodne chýb, a to i preto, že sa nerešpektoval význam slov. Zaznačili sme kolísanie vo výrazoch *ochrana bezpečnosti zdravia, rozvinúť spoločenský dozor nad ochranou bezpečnosti zdravia, ochrana bezpečnosti práce.* V týchto spojeniach sú dve rovnoznačné slová *bezpečnosť — ochrana,* teda nemožno jedno *(bezpečnosť)* určovať, rozvíjať druhým *(ochrana).* Preto sa v prvých spojeniach jedno z týchto slov malo vynechať, aby nadobudli podobu: *ochrana zdravia (pri práci), rozvinúť spoločenský dozor nad ochranou zdravia,* resp. *bezpečnosť zdravia (pri práci), rozvinúť spoločenský dozor nad bezpečnosťou pri práci.* Z toho istého dôvodu sa kazí zmysel výrazu *všeobecné zásady nového moderného poňatia plánovania,* kde nevieme, prečo sa k sebe kladú dve rovnoznačné prí-

davné mená *nové — moderné*, keď stačí jedno z nich a výraz dostane jasnú podobu *všeobecné zásady nového poňatia plánovania* alebo *všeobecné zásady moderného poňatia plánovania*. Takéto chybné hromadenie rovnoznačných slov sme počuli aj pri príslovkách, resp. pri príslovkách a prídavných menách vo vetách *Veľmi značne ich podmieňuje a predpokladá i úroveň osobnej spotreby. Od r. 1960 sa nahromadil veľmi značný materiál.* Slová v spojeniach *veľmi značne, veľmi značný* sa vylučujú, lebo *veľmi* je viacej ako *značne* (príslovka *značne* znamená „dosť, hodne"). Preto sa v prvej vete mala použiť sama príslovka miery *veľmi*, v druhej vete jej spojenie s prídavným menom *veľký*, teda *veľmi veľký*, alebo samo prídavné meno *značný*. Prídavné meno *značný* a príslovku *značne* nemožno celkom odmietať, hoci vyjadrujú mieru opatrnícky, váhavo, ale treba upozorniť na ich nadmernú frekvenciu a na ich neprípustné spájanie s rovnoznačnými slovami. Pri spájaní slov do určovacích skladov treba dávať pozor i na rovnoznačnosť celého slova s predponou druhého slova, lebo aj tak vznikajú neústrojné spojenia, napr. *Nedostatočne sa doceňovala mravná výchova.* Po príslovke *nedostatočne* môže ísť len bezpredponové sloveso *cenila sa*, lebo predponové sloveso *doceňovala sa* svojou predponou *do-* značí dostatočnú mieru oceňovania. Teda správne sú tu dve možnosti: alebo záporné sloveso *nedoceňovala sa*, alebo spojenie *nedostatočne sa cenila (oceňovala, hodnotila)*. Rovnako nemožno použiť príslovku miery vtedy, keď protirečí významu prípony určovaného slova, napr. s druhým stupňom prídavných mien (komparatívom) sa nedajú spájať mnohé príslovky, ktoré sa spájajú s prvým stupňom, porov. neprirodzené spojenia: *veľmi (strašne ...) smädnejší (príjemnejší ...)*. Takéto neprirodzené spojenie sme zaregistrovali vo vete: *Chudobné štáty sú na tom v beznádejne horšej situácii.* Tu je správne len spojenie s prvým stupňom prídavného mena, teda spojenie *v beznádejne zlej*. Okrem toho táto veta neústrojne kumuluje dva vetné vzorce: a) sú na tom zle, b) sú v zlej situácii, teda mala odznieť alebo v podobe *Chudobné štáty sú v beznádejne zlej situácii*, alebo v podobe *Chudobné štáty sú na tom beznádejne zle.*

Miešanie vetných vzorcov môže nastať aj pri použití nevhodnej príslovky. Stretli sme sa s ním vo vete *Zjednodušovania nás draho stáli.* Tu by bola primeraná len príslovka z okruhu *mnoho, veľa, dosť, hodne* (teda spojenia typu *mnoho nás stáli)*, lebo príslovka *draho* sa dá použiť iba so slovesom *vyšli (zjednodušovania nás draho vyšli)*. Isté vetné vzorce nevyžadujú nijakú príslovku, preto je v nich nevhodná. Napr. veta *Úspešne sa to stane za predpokladu, že ...* prirodzene znie bez príslovky, teda v podobe *Stane sa to za predpokladu, že ...*

Úmyselne sme sa nedotkli iných chýb (slovníkových, slovotvorných, výslovnostných), s ktorými sme sa stretli na spomínaných konferen-

ciách. Tie si všimneme inokedy. Chceli sme upozorniť najmä na skladobné (syntaktické) chyby, ktoré vyplývajú z nepresného poznania významu slov. Ak nepoznáme obsah slova, nepoznáme ani jeho rozsah, ani jeho možnosti spájania s inými slovami. Tak sa sťažuje alebo až znemožňuje základná funkcia jazyka — dorozumievanie, a tým viacej dorozumievanie obrazné.

DISKUSIE

Ťažkosti so slovenčinou — či ťažkosti s fair play?

GABRIELA HANÁKOVÁ

V Kultúre slova (3, 1969, 281—283) uverejnil R. Kuchar pod titulom *Ťažkosti so slovenčinou* posudok o preklade knihy Josephine Teyovej Vrah či obeť? (Edícia Máj, zv. 111, 1968).

Rada by som ako prekladateľka povedať pár slov k tomuto posudku. Pokúsim sa zhrnúť svoje poznámky čo najstručnejšie.

Začnem tým, čo je podľa mňa najdôležitejšie, a s čím R. Kuchar neinformovaného a nič netušiaceho čitateľa vôbec neoboznámil. Ide o to, že v knihe sa strieda niekoľko štylistických rovín: súčasná hovorová reč, úryvky z románu v striedmom rozprávačskom štýle, ukážky z učebníc napísané nie najkrajším „učebnicovým" jazykom a úryvky zo starých historických prameňov. Už z toho je na prvý pohľad jasné, že každá štylistická rovina má svoje osobitosti, ktoré treba rešpektovať. Nazdávam sa, že rozdiely postrehne priemerne pozorný a priemerne inteligentný čitateľ bez väčších ťažkostí, ak už pre nič iné, tak aspoň preto, že úryvky alebo citáty sú oddelené a vysádzané iným typom písma, nehovoriac o tom, že je vždy uvedený aj prameň, z ktorého sa cituje.

Neviem si akosi predstaviť, aby sa odborník, ktorý zodpovedne pristupuje k svojej práci, ani len slovom nezmienil o takejto podstatnej skutočnosti, ba celkom ju prehliadol, jednoducho ju nevzal na vedomie. A tak suverénne vynáša rozsudky bez ohľadu na to, či sú opodstatnené, alebo nie: „... prekladateľka nielenže robí často chyby v slovoslede, ale ťažkosti jej robí i väzba slovies ..." V inom odseku: „... nezvyčajne, ba

archaicky dnes znejú vety..." (za túto poznámku som R. Kucharovi vlastne vďačná — predsa len občas zbadal, že znejú archaicky!). Pritom okrem jediného príkladu z hovorovej reči (s ktorým nesúhlasím práve preto, že ide o hovorovú reč) uvádza samé príklady z historických prameňov, kde práve tie zastarané výrazy a staré väzby majú dodať textu archaický nádych. Veď som predsa nemohla preložiť tie historické texty do staroslovienčiny! V podobnom zmysle nesprávne vyznieva aj recenzentova kritika: „Preklad má nedostatok i v tom, že v niektorých prípadoch vidieť prekladateľkinu závislosť od jazyka, z ktorého prekladá. Len tak si možno vysvetliť prípady: *„I vlasť opustil on... A do rodných krajov nevrátil sa nikdy...*" Myslím, že nie možno, ale treba to vysvetliť inak; vlastne vysvetlenie vyplýva zo samotného textu: *„A do rodných krajov nevrátil sa on nikdy. Kto to povedal? Stuartka (škótska kráľovná Mária Stuartová, 1542—1587) na brehu rieky Dee?"* Teda ide opäť o citovanie nie súčasného textu.

Takéto samoúčelné vytrhávanie viet z kontextu pokladám za zavádzanie čitateľa a za osočovanie prekladateľky, veľmi vzdialené od pravidiel fair play. Neobyčajne krásnym príkladom pre túto — neviem, ako to správne nazvať, ale povedzme pekne „hravosť" — teda pre túto recenzentovu hravosť je jedna z viet, ktorými dokazuje, že „prekladateľka nevyjadruje precízne autorkine myšlienky, lebo ťažko pochopiť takéto vety ako napr.: „... *V lyžičke po mori videl najmenej päťsto ráz.*" V takejto podobe to naozaj ťažko pochopiť, no v kontexte, nazdávam sa, nie je to už také ťažké. V knihe to vyzerá takto: (Prakticky býva v divadle.) *(V lyžičke po mori* videl už najmenej päťsto ráz. Nepodceňujem natoľko čitateľa, aby som mu z vlastnej iniciatívy osobitne vysvetlila, že kurzívou vytlačené *V lyžičke po mori* je názov divadelnej hry. Som presvedčená, že na to prišiel aj sám.

Pisateľ posudku v boji za správnu slovenčinu dopustil sa aj významovej chyby. Výraz *popravený pre údajne plánovaný útek* má podľa neho správne znieť *údajne popravený pre plánovaný útek.* Lenže v tom je podstatný rozdiel. A chudáka Warwicka nepopravili údajne, popravili ho skutočne, lebo vraj plánoval útek. A z kontextu tento fakt aj jasne vyplýva.

Neobstojí ani pripomienka „Nesprávne sú tvary substantív: *Nie že by Margaret nejako vadil* (chýba dat. prípona -e)." Dovoľujem si poznamenať, že cudzie ženské mená končiace sa na spoluhlásku, ak sa používajú v neposlovenčenej podobe, sú nesklonné.

Neviem, či pisateľ posudku preštudoval, alebo aspoň pozorne prečítal originál. Nechcem mu krivdiť, no podľa toho, čo napísal, čosi mi hovorí, že originál ani len nevidel. A v takom prípade by rozhodne nemal vynášať rozsudky o tom, nakoľko sa prekladateľke podarilo vystihnúť autorkine zámery, nech sa už týkajú čohokoľvek. „V preklade je dosť ne-

primeraných výrazov, z ktorých mnohé nemožno azda pokladať za chybné, ale skôr by sme dali prednosť (kto? plur. reg.?!) iným, neutrálnejším výrazovým prostriedkom ..." napísal posudzovateľ. Lenže ak sa autorka predovšetkým v hovorovej reči vyjadruje veľmi svojsky a používa množstvo expresívnych výrazov a hovorových zvratov, je prekladateľovou svätou povinnosťou nezamieňať ich za „iné, neutrálnejšie výrazové prostriedky".

Nemôžem si odpustiť ešte pár slov k „nesprávnym výrazom z hľadiska spisovnej slovenčiny". Poznamenávam, že nejeden z nich ešte vždy obstojí podľa Slovníka slovenského jazyka (je tam totiž bez poznámky *kniž.* alebo *zastar.*, čo ako vieme, zvyčajne značí: Pozor! Nepoužívať! Čechizmus!). Okrem toho výraz *leda* (správne *iba ak*, nie *len*, ako ma opravil posudzovateľ; *len* by v kritizovanom prípade vonkoncom neobstálo) a *ačkoli* som použila jedine pri tlmočení starých textov.

Nesúhlasím ani s „funkčne nesprávnymi a nenáležite použitými výrazmi". Namiesto *trúfalo*, malo vraj byť *smelo, odvážne*. Lenže ide o učebnicu dejepisu (o štýlovo iný text), ktorá Richardovi III. nijako nie je naklonená a obviňuje ho, že sa *trúfalo* zmocnil koruny; nechváli jeho smelosť a odvahu. Podobne neuznávam, prečo by niekoho *neohúrila správa*. Neviem, prečo by sa niekto nemohol *jašiť*, prečo by niekoho *nezdrali* remeňom ap. Myslím, že v takýchto prípadoch ide skôr o osobné názory, vkus a cit pre danú situáciu, ako o otázky jazykovej správnosti.

Zato priznávam, že *zmagorieť* v slovníku nie je, ale je tam *magor*, čo neznamená *nudu* (SSJ VI, str. 51); povzbudená inými príkladmi, ako povedzme *zmalichernieť, zmalomeštiačtieť* atď., dovolila som si použiť sloveso *zmagorieť*.

Aby bolo jasné: Netvrdím, že môj preklad je dokonalý a bezchybný. Nemám patent na neomylnosť, ale mám právo žiadať — ako napokon každý, kto pracuje —, aby moju prácu posúdili objektívne a svedomite.

Nie som povolaná vyjadrovať sa za širokú prekladateľskú obec, nazdávam sa však, že v tomto prípade si môžem dovoliť v mene všetkých známych a najmä neznámych prekladateľov vysloviť skromné želanie, aby sa k posudzovaniu prekladov nepristupovalo takto neodborne, neseriózne, povrchne a necitlivo.

☆

Poznámka redakcie: Jazykovedci už neraz vyslovili mienku, že pri posudzovaní literárneho diela — a teda i pri analýze prekladu umeleckého diela — má sa posudzovateľ sústrediť aj na zhodnotenie použitých výrazových prostriedkov z hľadiska normy súčasného spisovného jazyka. Prirodzene musí pritom zistiť, ako sa použité výrazové prostriedky zapájajú do štruktúry umeleckého diela. Inými slovami jazykovedná teória ukladá posudzovateľovi

povinnosť zvážiť, či sa prostriedky istého jazyka ako celku (t. j. výrazy nárečové, slangové, archaické atď.) v danom diele využívajú funkčne. Ako ukazuje ohlas prekladateľky G. Hanákovej, recenzent jej prekladu knihy J. Teyovej *Vrah či obeť?* priamočiaro hodnotí ako chyby proti norme aj tie nespisovné prostriedky, ktoré prekladateľka využíva funkčne. Stala sa tak poľutovaniahodná chyba, za ktorú sa ospravedlňujeme predovšetkým prekladateľke, ale aj našim čitateľom. Vec chceme uzavrieť konštatovaním, že redakcia dala autorovi posudku vecné pripomienky, ktoré nezvážil dosť citlivo a pozorne.

ROZLIČNOSTI

Zo slovenských ľudových názvov húb

PLÁVKA RUSSULA

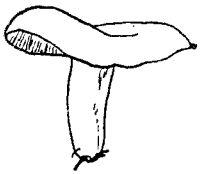

Približne od júna do októbra rastie v listnatých aj ihličnatých lesoch niekoľko desiatok druhov plávok. Pre ich belasé, červené, zelené, žlté alebo fialové klobúčiky ich podaktorí mykológovia nazývajú kvety lesov.

Jednotlivé druhy plávok sú veľmi premenlivé, takže aj pre skúsených odborníkov sú neraz tvrdým orieškom pri presnom určovaní. Praktickí hubári zbierajú, pravda, iba niektoré druhy. Pri ich určovaní si často pomáhajú ochutnaním: ak je surová plodnica štipľavá, nezbiera sa.

Naši hubári najviac obľubujú druhy so sivomodrým, zelenkastým alebo fialkastým klobúkom, najmä *plávku zelenkastú* Russula virescens (SCHAEFF. ex ZANTED.) FR. a *plávku modrastú* Russula cyanoxantha (SCHAEFF. ex. SCHW.) FR. Jednotlivé druhy praktickí hubári obyčajne nerozlišujú.

V slovenských nárečiach je najčastejšie pomenovanie *plávka,* ktoré je rozšírené po celom strednom a z väčšej časti aj na západnom Slovensku. Na severozápadnom okraji tejto oblasti sa zjavuje variant *splávka* (najmä na okolí Žiliny, Bytče, Púchova a Považskej Bystrice). Z Rajca poznáme pomenovanie *plavuša.* Všetky tieto názvy sú odvodené od starobylého všeslovanského prídavného mena **plavъ,* t. j. plavý. V dnešných nárečiach aj v spisovnom jazyku má toto adjektívum význam „žltkastý,

svetložltý". Pri výklade motivácie názvu *plávka* by sme však s týmto významom nevystačili. Musíme preto predpokladať adjektívum *plavý* s významom „modrý, belasý". V tomto význame je prídavné meno *plavý* známe v juhoslovanských jazykoch (v srbochorvátčine a slovenčine). Zo slovinčiny poznáme aj nárečový názov *plavka*. Ak berieme do úvahy predpokladané predhistorické územné južnoslovansko-stredoslovenské kontakty, môžeme vari slovenský názov *plávka* pokladať za ďalší z tzv. juhoslavizmov.

Pre východné a sčasti aj pre západné Slovensko sú charakteristické pomenovania, ktoré súvisia so slovom *holub* a s prídavným menom *holubí*, t. j. modrastý, sivomodrý. Sémanticky tieto názvy vychádzajú z modrastých a modrozelenkastých odtieňov klobúkov najobľúbenejších druhov plávok, ktoré sa prirovnávajú k farbe peria divých holubov. Ide tu teda o motiváciu zhodnú s motiváciou názvu *plávka*.

Na východnom Slovensku je najčastejšie pomenovanie *holubinka*, v Košickej Novej Vsi aj *holubenka*, pri západnom okraji slovenskej jazykovej oblasti zasa *holubjénka* alebo *holubica*. Popri týchto podobách sa na západnom Slovensku a na hornej Orave rozptýlene vyskytuje pomenovanie *hlubka* alebo *holúbka*, v goralských dedinách *golombka*. Miestami na východnom Slovensku tieto huby nazývajú aj *holubok*, *holubička*, *holubnička*, *holubnica*, *holubnik*. Názvy *galamboš* zo Šafárikova a *galambgomba* v Vinného pri Michalovciach boli spätne prevzaté z maďarčiny.

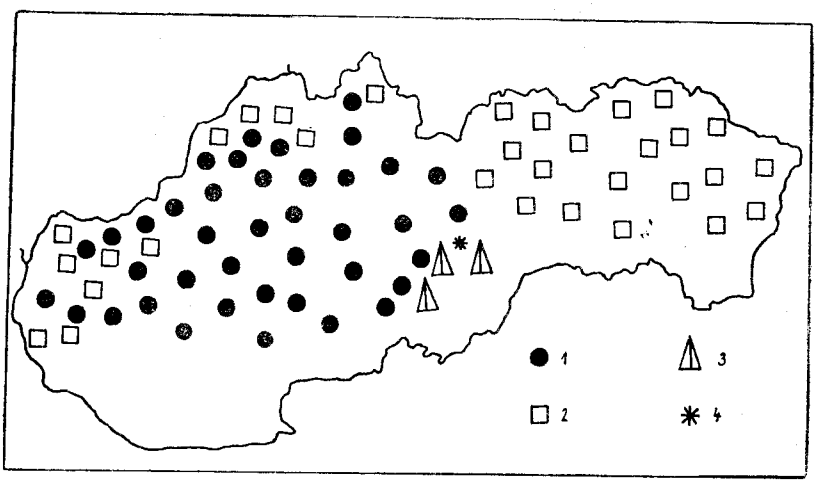

Slovenské ľudové názvy plávky Russula:

1. *pláv-* 2. *holub-* 3. *siv-* 4. *pečárka*

V Gemeri používané názvy *sivianka, sivanka, sivänka, sivienka, sivánka* majú obdoby v srbochorvátskom *sivka, sivkica,* bulharskom *sivuška,* poľskom *siwek, siwka* a vo valašských nárečiach na východnej Morave. Ak si všímame zemepisné rozšírenie týchto názvov v jednotlivých slovanských jazykoch, nemožno vylúčiť vplyv tzv. valaskej kolonizácie. Motivácia týchto názvov sa v podstate zhoduje s predchádzajúcimi typmi pomenovaní.

V Kameňanoch pri Revúcej plávky zvyčajne opekali nad ohňom, preto ich tam nazývajú aj *pečárky.*

V starších slovenských prácach odborného charakteru sa popri názve *plávka* používali aj pomenovania *holubienka, holúbek, sivjanka,* z ktorých sa v súčasnej odbornej terminológii uplatnila podoba *plávka.*

M. Majtánová

Môže byť „horúca kaša okolo mäsa"?

Áno, horúca kaša okolo mäsa môže byť dobrá na tanieri. Nezdá sa nám však na mieste vo Večerníku zo dňa 14. októbra 1969, kde mala slúžiť ako svieži a pútavý nadpis článku na margo našej súčasnej nedobrej situácie vo výrobe a predaji mäsa a mäsových výrobkov.

Úsilie využívať frazeologické spojenia, príslovia a porekadlá v publicistike na oživenie nadpisov a textu a na upútanie pozornosti čitateľa je správne a často aj celkom vydarené. Predpokladá však dokonalé poznanie formy a významu použitých výrazov a veľmi citlivé narábanie pri ich aktualizovaní, parafrazovaní alebo akejkoľvek úprave. Niektoré veľmi známe frazeologické spojenia, príslovia a porekadlá možno totiž používať i tak, že sa s aktualizačným zámerom vynechá niektorá ich časť. Keďže sa z nášho vedomia vynárajú celkom automaticky, ako hotové celky so stabilným významom, nerobí nám ťažkosti doplniť si chýbajúcu časť, porozumieť situácii, do ktorej sú zaradené, a mať potrebné a správne asociácie. Keby sa napr. v texte zjavili slová *ako sa do hory volá . . .*, sotva by sme nepochopili, že ide o príslovie *Ako sa do hory volá, tak sa z hory ozýva.* Lenže takýto postup nie je vždy možný a s úryvkami, torzami ustálených spojení nemožno narábať ľubovoľne a používať ich v neprimeranej situácii alebo nevhodne a nejasne zapojené do ostatného textu.

Aké ustálené obrazné spojenie sa vlastne skrýva v našom nadpise *Horúca kaša okolo mäsa* a „čo tým chcel básnik povedať"? V slovenčine

máme a používame viaceré frazeologické spojenia, príslovia a porekadlá s výrazom *kaša, horúca kaša.* Napr. *dúchať (fúkať) niekomu do kaše* („miešať sa niekomu do jeho vecí"); *chodiť (ako mačka) okolo horúcej kaše* („obchádzať jadro veci, okolkovať"); *kaša sa nikdy neje taká horúca (ani jedna kaša sa taká horúca neje), ako sa uvarí* ("všetko sa časom zmierni"); *navariť si (zapražiť si horúcej) zlej kaše, mrcha kaše si navaril, pobral horúcu kašu* (takto sa hovorí po neúspechu, alebo keď si niekto zapríčiní mrzutosti, nepríjemnosti); *dostať sa do kaše, byť v kaši* ("dostať sa do ťažkostí, byť v nepríjemnom, trápnom položení") a ešte mnohé iné. Autor spomínaného nadpisu použil výraz *horúca kaša* ako torzo niektorého z týchto frazeologizmov. Podľa obsahu článku predpokladáme, že vychádzal z frazeologického spojenia *navarili sme si horúcej kaše,* to značí „dostali sme sa do ťažkostí, máme ťažkosti" (v zásobovaní mäsom). Aktualizačný zámer však zatemňuje použitie predložky *okolo,* ktorá sa v súvislosti s „horúcou kašou" vyskytuje vo frazeologizme *chodiť okolo horúcej kaše,* t. j. okolkovať. Keďže sa však v článku v súvislosti so zlou situáciou s mäsom neokolkuje, naopak, hovorí sa veľmi jasne a konkrétne, nepredpokladáme, že autor parafrazuje toto druhé frazeologické spojenie. Vznikla tu akási nenáležitá kombinácia, zmiešanie (kontaminácia) dvoch formálne a významovo odlišných celkov. V tomto prípade nebolo skrátenie vhodné a nedosiahlo svoj cieľ. Lepšie by zodpovedal napr. takýto nadpis: *V zásobovaní mäsom sme si navarili horúcej kaše.*

Využívame príležitosť, aby sme ukázali, že v slovenčine máme ešte aj iné vhodné a živé výrazy, ktoré by boli dobre vystihli obsah článku o zlej situácii v zásobovaní a predaji mäsa a o následkoch zlého gazdovania. Napr. *Čo kto má v komore, vydáva do kuchyne; čo mám, to ham; akú kto kravu má, taký dojí; ako robíme, tak sa máme; ak si zješ prasa, nebudeš mať korýtko mäsa.* Iste by sa našli aj ďalšie.

Rozobrali sme iba jeden prípad nepresne použitého a pozmeneného frazeologického spojenia. Ale ako pozorujeme, nie je to v našej publicistike jediný prípad. Znovu pripomíname, že dobrú snahu oživiť naše noviny využívaním bohatstva slovenskej frazeológie, prísloví a porekadiel môže znehodnotiť nie dosť pozorný, presný a citlivý prístup a povrchné, nedostatočné ovládanie ich základnej podoby a významu. Veď myšlienková a jazyková hodnota týchto útvarov je práve v ich priliehavej, výstižnej formulácii a v schopnosti vystihnúť jadro veci.

E. Smiešková

Je pracovník národného podniku Calex calexák?

V Zlatých Moravciach je národný podnik Calex, v ktorom sa, ako dobre vieme, vyrábajú chladničky. Podstatné meno *Calex* na označenie národného podniku je značkové slovo utvorené obdobne ako napríklad podstatné meno *Tuzex* (tuzemský export). Značkové slovo *Calex* je utvorené z dvoch základov cudzích (latinských) slov.

Možno v spisovnej slovenčine z podstatného mena *Calex* utvoriť slovotvornou príponou *-ák* nové podstatné meno na pomenovanie príslušníka organizácie (podniku), t. j. podobu *calexák?* V Pravde z 15. júla 1969 sme na druhej strane čítali túto vetu: *Vykonáme však také opatrenia, aby sme aj napriek týmto problémom, my, calexáci, pomohli nášmu národnému hospodárstvu, ako sme to neraz dokázali.*

Slovotvorný typ s príponou *-ák* (so závislým variantom *-iak* a *-ak)* na pomenovanie názvov osôb je v spisovnej slovenčine menej produktívny. Tvoria sa podľa neho predovšetkým názvy osôb vykonávajúce činnosť vyjadrenú slovesným základom: *tulák, divák, žobrák, spevák* a i. Ďalej sa príponou *-ák* tvoria názvy osôb, ktoré majú takú vlastnosť, akú vyjadruje základné prídavné meno: *hlupák, dobrák, chytrák, úbožiak, ľavák, podliak* atď. Do tejto skupiny môžeme zaradiť i názvy osôb majúcich vlastnosť vyjadrenú základným podstatným menom: *silák, chlapák, lišiak.*

Osobitnú skupinu tvoria názvy vyjadrujúce príslušnosť osôb k nejakému hnutiu. Príslušnosť k hnutiu, organizácii alebo útvaru vyjadrujú podstatné mená ako *školák, rodák, zväzák.* Sem by sme mohli zaradiť i podstatné mená *gestapák, obuvák, dopravák,* ktoré sú však hovorové. Aj podstatné meno *calexák* hodnotíme ako výraz z nižšej hovorovej vrstvy, preto sa mu v spisovných prejavoch treba vyhýbať.

Namiesto neho načim hovoriť *o pracovníkoch národného podniku Calex,* resp. *o pracovníkoch Calexu.* A napokon pripomíname, že o tvorení názvov osôb príponou *-ák (-iak, -ak)* sa súhrnne píše v knižke J. Horeckého *Slovotvorná sústava slovenčiny,* Bratislava 1959, 92, 93, 94 a o jednotlivých slovách aj v časopise Slovenská reč.

J. Jacko

Ks

SPRÁVY A POSUDKY

Slovenčina na rozhraní 19. a 20. storočia

Pod týmto názvom usporiadala Katedra slovenského jazyka a literatúry na Pedagogickej fakulte UK v Trnave v spolupráci s Jazykovedným ústavom Ľudovíta Štúra SAV vedeckú konferenciu. Konferencia bola lanského roku (8. a 9. decembra) v Trnave v budove Pedagogickej fakulty. Jej cieľom bolo objasniť veľmi dôležitý vývinový úsek v dejinách spisovnej slovenčiny, zhodnotiť (i docenit) vedecky pokrokové a spoločensky potrebné dielo Sama Czambla, kodifikátora nášho spisovného jazyka na prelome storočí. (Na konferencii sa spomenulo 60. výročie Czamblovej smrti a 50. výročie vydania jeho Rukoväti spisovnej reči slovenskej.)

Hlavné referáty priniesli úvahy o teórii spisovného jazyka a jeho kodifikácii v r. 1876—1918 (prof. E. Jóna), o základných tendenciách v štýle prózy na prelome storočí (doc. F. Miko) a o hlavných črtách odborného štýlu v tzv. martinskom období (dr. J. Findra).

Už v 80. rokoch minulého storočia slovenská jazykoveda začala sa prácami S. Czambla programovo stavať proti rozkolísanosti normy a proti cudzím prvkom v slovenčine. S. Czambel sa na svoju kodifikátorskú činnosť pripravoval menšími prácami. Jeho jazykovedná činnosť, pozorne i kriticky sledovaná J. Škultétym, podporovala rozvoj slovenčiny a súčasne pozitívne vplývala aj na slovenský národný pohyb. Východiskom kodifikácie spisovnej slovenčiny v Czamblových prácach *Slovenský pravopis* a *Rukoväť spisovnej reči slovenskej* bol tzv. martinský úzus, t. j. jazyková prax martinských redaktorov a spisovateľov. O tejto kodifikácii sa na konferencii konštatovalo, že bola v súhlase s vývinovými zákonitosťami slovenčiny i s vtedajšou jazykovednou teóriou. Pravda, okrem tendencií, o ktoré sa usilovalo martinské kultúrne centrum, jestvovali na Slovensku aj vedomé snahy o zbližovanie slovenčiny s češtinou a rozvíjali sa teórie o jazykovej a národnej jednote Čechov a Slovákov, ktoré sa vo väčšej miere uplatnili po prvej svetovej vojne v Československej republike.

Posledné dve desaťročia minulého storočia a prvé dve desaťročia nášho storočia boli pre spisovnú slovenčinu životne dôležitou etapou. V ťažkých národných podmienkach ukázala sa v nich odolnosť Slovákov proti maďarizácii, ako aj schopnosť slovenských vzdelancov urobiť zo spisovnej slovenčiny dobrý nástroj národnej kultúry a obrany. V týchto súvislostiach načrtol sa profil S. H. Vajanského ako exponenta kultúrnej urbanistickej orientácie vo vývine spisovnej reči i ako uskutočňovateľa tohto prúdu vo vlastnom literárnom diele. Poukázalo sa i na krízu tejto koncepcie, z ktorej sa mladšia spisovateľská generácia vymanila predovšetkým tým, že sa orientovala na pozitívne istoty ľudového života v jazyku a v literatúre, kde posilňovala hovorové prvky na báze ľudovosti (Kukučín i Tajovský).

Primerané miesto sa na konferencii venovalo aj náučnej literatúre. Jej rozborom sa ukázalo, že v skúmanom období sa síce ešte využívali niektoré prostriedky charakteristické pre náučnú literatúru predchádzajúcej etapy, ale že sa už zreteľne začali prejavovať postupy typické pre moderný odborný jazyk. Ustupuje veľavravnosť (verbalizmus), často zatemňujúca význam kontextu, uprednostňuje sa pojmová slovná zásoba, v znásobenej miere sa narúša priveľmi komplikovaná archaická skladba. Skladobnou i lexikálnou jednoduchosťou začala sa pripravovať cesta modernému odbornému štýlu jazyka.

V koreferátoch a diskusných príspevkoch sa ešte detailnejšie dokreslil vývin spisovnej slovenčiny na rozhraní dvoch storočí a všestrannejšie sa charakterizovalo i analyzovalo Czamblovo jazykovedné dielo (teória o pôvode slovenčiny, poňatie ľubozvučnosti, jednotlivé problémy v jeho kodifikácii, výskum nárečí, starostlivosť o odbornú terminológiu atď.).

Trnavská konferencia organicky nadviazala na rokovanie o spisovnej slovenčine v období 1918—1968 (Smolenice 10.—12. dec. 1968) a prehĺbila poznatky o spisovnej slovenčine v historickej perspektíve.

I. Masár

SPYTOVALI STE SA

Zo skloňovania slova pani. — J. B. z Červeného Kameňa: „Na hodine slovenského jazyka sme mali previerku skloňovania podstatného mena *pani Trnovská*. Túto úlohu Vám zároveň posielam. Je opravená správne?"

Odpoveď: Spojenie *pani Trnovská* je na pripojenom liste vyskloňované správne v jednotnom čísle podľa platnej normy spisovnej slovenčiny (2. p. *pani Trnovskej*, 3. p. *pani Trnovskej* atď.). V množnom čísle žiak postupoval takto: 1. p. *panie Trnovské*, 2. p. *panien Trnovských*, 3. p. *paniam Trnovským*, 4. p. *panie Trnovské*, 5. p. *panie Trnovské!*, 6. p. *paniach Trnovských*, 7. p. *paniami Trnovskými*. Je tu teda vždy príslušný tvar podstatného mena *pani* v množnom čísle: pri 2. páde si však pisateľ splietol slovo *pani* so slovom *panna*, a tak tu použil dokonca namiesto tvaru *pani* tvar *panien*. Uvedené tvary *panie, panien, paniam* atď. v spojeniach *panie Trnovské, panien Trnovských, paniam Trnovským* atď. opravil učiteľ na podobu *pani*.

Treba konštatovať, že učiteľ postupoval správne. Slovo *pani*, ak sa používa v spojení s priezviskom, sa v spisovnej slovenčine neskloňuje, ostáva vo všetkých pádoch v rovnakej podobe. Ako uvádza J. Stanislav (*Dejiny slovenského jazyka II*, Bratislava 1968, 190), v strednej slovenčine tvar *pani* (ktorý sa vyvinul z tvaru *paní* skrátením azda v príklonnosti, proklízii) zmeravel, a tak sa používa vo všetkých pádoch v obidvoch číslach, jednotnom aj

množnom. Takto je to aj v spisovnej slovenčine, založenej na strednej slovenčine. Podľa toho hovoríme a píšeme: *od pani učiteľky, pani učiteľke, o pani učiteľke, s pani učiteľkou, pani učiteľky, pani učiteliek, pani učiteľkám, o pani učiteľkách, s pani učiteľkami.*

Pravda, treba uviesť, že kým spojenie podstatného mena *pani* s priezviskom v jednotnom čísle sa používa bežne, najmä v oslovení, napr. *pani Trnovská!, pani Trnovskej, o pani Trnovskej* atď., spojenia slova *pani* s tvarom priezviska v množnom čísle sa používajú zriedkavejšie, napr. na označenie sestier (pokiaľ majú rovnaké priezvisko), ešte zriedkavejšie na označenie nepríbuzných osôb s rovnakým menom. Preto nás neprekvapuje neistota pri používaní takýchto a podobných spojení v jednotlivých pádoch množného čísla.

Týmto používaním v spojení so ženskými podstatnými menami (všeobecnými podstatnými menami, napr. *pani učiteľka*, priezviskami, napr. *pani Dlhá*) sa slovo *pani* zásadne odlišuje napr. od slova *súdružka*, používaného v rovnakom postavení, v spojení s rovnakými podstatnými menami. Slovo *súdružka* sa skloňuje nielen vtedy, keď stojí samostatne, ale aj vtedy, keď sa používa v spojení s inými podstatnými menami, napr. 2. p. j. č. *súdružky učiteľky, súdružky Trnovskej*, 3. p. j. č. *súdružke učiteľke, súdružke Trnovskej*, 1. p. mn. č. *súdružky učiteľky, súdružky Trnovské*, 3. p. mn. č. *súdružkám učiteľkám, súdružkám Trnovským* atď. Takisto sa skloňuje vo všetkých pádoch aj slovo *slečna*, napr. 2. p. j. č. *slečny Trnovskej*, 3. p. j. č. *slečne Trnovskej* a pod.

L. Dvonč

Rukovosť, nohovosť, stranovosť? — Základná deväťročná škola internátna pre nepočujúcich, Bratislava: „Poraďte nám, ako by sme utvorili v slovenčine primerané výrazy k anglickým psychologickým termínom *right legged, left legged*. Vyhovujú prídavné mená *pravonohý, ľavonohý?* Aká je Vaša mienka o slovách *stranovosť, rukovosť, nohovosť?*"

Tvorenie prídavných mien príponou *-ý* (alebo presnejšie koncovkami prídavných mien *-ý, -ého, -ému...*) je v slovenčine úplne pravidelné od dvojslovných spojení označujúcich istú časť tela. Napr. *holá hlava — holohlavý, bystrý zrak — bystrozraký*. Od takýchto prídavných mien sa zase úplne pravidelne tvoria potrebné podstatné mená príponou *-osť: holohlavosť, bystrozrakosť*. V takých prípadoch, keď nejde o časti tela, je toto tvorenie menej časté, ale zásadne nie je nesprávne. Pravda, prevláda tu tvorenie príd. mien príponou *-ový* alebo *-ný*, napr. *dvojstopový, pravostranný*, resp. *dvojstopovosť, pravostrannosť*. Zásadne nie je nesprávne ani tvorenie príponami *-ový, -ný*, resp. *-ovosť, -nosť* aj vtedy, keď v základe tvorenia je iba jedno slovo, teda napr. *stranovosť, bokovosť;* sem by patrilo aj navrhované slovo *rukovosť*.

Zdá sa však, že v uvedenom prípade nejde o vyjadrovanie prevahy rúk nad inými orgánmi tela (napr. *rukovosť* proti *nohovosti*), ale o pomenovanie stavu, v ktorom jedna strana prevláda. V takom prípade by teda neprichádzal do úvahy názov *rukovosť*, ale prinajlepšom *stranovosť*. Najlepšie by však bolo podľa našej mienky zostať pri medzinárodnom termíne *laterálnosť*, ktorý je dosť zaužívaný a vo vedeckej práci je všeobecne zrozumiteľný.

J. Horecký

Aula maxima — v aule Maxima? — Istá vysokoškoláčka sa nás nedávno telefonicky spýtala, ako sa má skloňovať názov *aula maxima* (to je vraj najväčšia posluchárňa na Slovenskej vysokej škole technickej v Bratislave). A. B. z Jura nám zasa poslala promočné oznámenie, v ktorom podčiarkla červenou ceruzou spojenie *v aule Maxima,* a spytuje sa na jeho správnosť.

Vo výrazoch, o ktoré sa zaujímajú naše čitateľky, sú dva problémy: morfologický (ako skloňovať uvedený výraz a či ho vôbec skloňovať) a pravopisný (s akým začiatočným písmenom ho písať). Skôr ako začneme uvažovať o ich riešení, treba podotknúť, ako tieto problémy pravdepodobne vznikli.

Výraz *aula maxima* je latinský, v slovenskom texte by sa teda mal chápať ako tzv. lexikálny citát (t. j. cudzí výraz, ktorý sa ešte neprispôsobil nášmu jazyku). Háčik je však v tom, že latinské slovo *aula,* v pôvodnom jazyku významovo veľmi bohaté, sme už do slovenčiny prevzali vo význame „sieň, sála". Význam tohto slova je v istých vrstvách používateľov nášho jazyka známy a jeho hláskový sklad umožnil, že sa bez ťažkostí zaradilo k podstatným menám vzoru žena *(auly, k aule, aulu, o aule, s aulou,* mn. č. *auly, ául, aulám* atď.). Celkom neznáme nie je ani slovo *maxima* (to je 3. stupeň latinského prídavného mena *magnus,* ktoré značí „veľký"; *maximus, maxima, maximum* = najväčší, najväčšia, najväčšie). Jeho základ je zreteľný v prevzatých slovách *maximálny, maximalista, maximum.* Lenže toto všetko sú okolnosti, zabraňujúce chápať výraz *aula maxima* ako lexikálny citát. A naozaj, vyjadrenie *promovali ho v aula maxima,* alebo aj polovičatosť výrazu *v aule Maxima,* ktorý podčiarkla vo svojom promočnom oznámení naša čitateľka, znejú akosi neprirodzene, čosi sa v nich „zadrhá".

Najprijateľnejšie sa ukazuje také riešenie, že latinské prídavné meno *maxima* začneme v tomto prípade chápať ako podstatné meno ženského rodu a skloňovať ho spolu s určovaným podstatným menom tak, ako je to povedzme v prípadoch typu *žena-matka.* Teda: *aula maxima, z auly maximy, k aule maxime* atď.

Ak trocha zalistujeme v našich kultúrnych dejinách, podobný prípad nájdeme v názve starodávnej bratislavskej vysokej školy, ktorá vznikla zásluhou kráľa Mateja Korvína. Ide o známu vysokú školu s názvom *Academia Istropolitana (Istropolis* = Bratislava, *istropolitanus* = bratislavský). V kontexte dávame tomuto názvu patričné pádové koncovky.

Ohýbaním výrazu *aula maxima* zabráni sa významovej nejednoznačnosti, očividnej najmä v spojení *v aule Maxima,* ktorému by sa mohol pripisovať aj význam „aula pomenovaná podľa kohosi, kto sa volá Maxim".

Riešenie pravopisnej stránky veci mohol pozorný čitateľ vybadať už z toho, že sme názov *aula maxima* písali s malým písmenom. Tento názov je na takej úrovni, ako je povedzme vo výskumnom ústave *laboratórium,* v úrade *pracovňa,* v továrni *hala, dielňa,* alebo napokon na vysokej škole *posluchárňa.*

I. Masár

Väzeň — väzenka, nie väzenkyňa. — A. V. z Brežian, o. Prešov, sa spytuje, akou príponou sa v spisovnej slovenčine tvorí ženský názov osoby od podstatného mena mužského rodu *väzeň.* V Slovenke kedysi čítal tieto vety: *Skupiny väzenkýň majú na starosti trojčlenné vychovávateľské teamy, sú*

to normálne vydaté ženy-matky, zväčša s pedagogickým vzdelaním. — Väzenkyniam povolili používať rúž.

Najfrekventovanejšou príponou na tvorenie ženských podôb k názvom osôb mužského rodu (prechyľovanie) je v spisovnej slovenčine prípona *-ka*. Táto prípona sa pripája k neodvodeným i odvodeným názvom os b mužského rodu, napr.: *učiteľ — učiteľka, doktor — doktorka, inžinier — inžinierka, úradník — úradníčka, súdruh — súdružka* a pod. Aj od podstatného mena mužského rodu *väzeň* možno príponu *-ka* utvoriť ženskú podobu *väzenka*, pričom dochádza ku striedaniu spoluhlásky *ň/n*.

Naproti tomu prípona *-kyňa* sa na tvorenie ženských podôb od mužských podstatných mien v spisovnej slovenčine používa pomerne zriedkavo. Príponou *-kyňa* sa tvorila ženské podoby od neodvodeného podstatného mena mužského rodu, napr. *posol — posolkyňa*, ďalej ženské podoby od podstatných mien mužského rodu zakončených na *-ec* a *-ca*, napríklad *letec — letkyňa, znalec — znalkyňa, menovec — menovkyňa, stachanovec — stachanovkyňa; sudca — sudkyňa, žalobca — žalobkyňa, dozorca — dozorkyňa*.

Vzhľadom na všeobecnosť a produktívnosť prípony *-ka* pri tvorení ženských podôb od podstatných mien mužského rodu treba túto príponu použiť aj pri podstatnom mene *väzeň — väzenka: skupiny väzeniek* (nie *väzenkýň*), *väzenkám* (nie *väzenkyniam*) *povolili používať rúž*. Treba ešte poznamenať, že podstatné meno *väzenka* je v spisovnej slovenčine zriedkavé slovo.

J. Jacko

Nie strojopisňa, strojopisáreň, ale pisáreň. — Marta Kelnerová z Humenného zaváhala, ktorému výrazu z dvojice *strojopisňa, strojopisáreň* má dať prednosť ako správnejšiemu.

Z uvedenej dvojice nemožno uprednostňovať jeden názov pred druhým, lebo ani jeden nevyhovuje zo slovotvornej stránky.

Názvami, z ktorých si pisateľka chcela zvoliť správnejší, má sa pomenovať (a zrejme sa dakde aj pomenúva) miestnosť, v ktorej sa žiaci stredných ekonomických škôl učia písať na stroji. Nazdávame sa, že v názve takejto miestnosti nie je potrebné vyjadriť znak „písanie na stroji". Za dostačujúci pokladáme názov *pisáreň*, a to preto, lebo pre iné druhy písania nie sú vyhradené osobitné miestnosti a ako vieme, nejestvujú ani osobitné názvy. A keby aj takýto názov bol vecne odôvodnený, nemuselo by to byť zložené slovo, ale povedzme dvojslovný názov typu *operačná sála*.

I. Masár

Ks

KULTÚRA SLOVA, časopis pre jazykovú kultúru a terminológiu. Orgán Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV. Ročník 4, 1970, číslo 2. Vydáva Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied. Grafická úprava Oto Takáč. Technický redaktor Vladimír Štefanovič. Vychádza desaťkrát ročne. Ročné predplatné Kčs 30,—, jednotlivé čísla Kčs 3,—. Rozširuje Poštová novinová služba. Objednávky a predplatné prijíma PNS — ústredná expedícia tlače, administrácia odbornej tlače, Bratislava, Gottwaldovo nám. 48. Možno objednať aj na každom poštovom úrade alebo u doručovateľa. Objednávky zo zahraničia vybavuje PNS — ústredná expedícia tlače, Bratislava, Gottwaldovo nám. 48/VII. Vytlačili Západoslovenské tlačiarne, n. p., prevádzka 46, Partizánske. Povolené výmerom SÚKK, č. 1015/IV-68.

© by Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1970.

Cena Kčs 3,—.